

MƯA

(Tự học có hướng dẫn)

ĐỌC – HIỂU VĂN BẢN

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS :

- Cảm nhận được sức sống, sự phong phú, sinh động của bức tranh thiên nhiên và tư thế của con người được miêu tả trong bài thơ ;
- Nắm được nét đặc sắc trong nghệ thuật miêu tả thiên nhiên của bài thơ, đặc biệt là phép nhân hoá.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

1. Trần Đăng Khoa viết bài thơ này năm 1967, khi ấy tác giả mới chín tuổi, đang là một cây bút thiếu nhi rất nổi tiếng. Thơ tuổi thơ của Trần Đăng Khoa thường viết về những cảnh vật và con người bình dị, gần gũi ở làng quê, nơi góc sân vườn nhà, nhưng lại từ chỗ đó mà nhìn ra được đất nước và mang khí thế của thời đại chống Mĩ cứu nước. Bài *Mưa* cũng nằm trong mạch cảm hứng sáng tác ấy.

2. Bài *Mưa* miêu tả chính xác, sinh động những cảnh vật thiên nhiên quen thuộc ở làng quê trước và trong cơn mưa. Bức tranh cơn mưa rào được thể hiện qua hàng loạt hình ảnh về hình dáng, động tác hoạt động của nhiều cảnh vật ; được nhìn và cảm nhận bằng con mắt, tâm hồn hồn nhiên, tinh tế rất trẻ thơ và độc đáo của tác giả.

3. Thủ pháp nghệ thuật nổi bật trong bài thơ là phép nhân hoá được sử dụng rộng rãi với nhiều liên tưởng bất ngờ, thú vị. Hình ảnh con người ở cuối bài mang ý nghĩa biểu tượng qua lối so sánh có tính khoa trương. Một nét đặc sắc nghệ thuật nữa góp phần tạo nên thành công của bài thơ là sự sáng tạo về nhịp điệu, vần điệu tạo nên nhịp nhanh, dồn dập bằng những câu thơ ngắn có số tiếng không đều nhau gọi âm thanh và nhịp điệu của trận mưa. Khi phân tích những hình ảnh nhân hoá trong bài thơ, điều quan trọng là nhận ra được sự so sánh và liên tưởng phong phú, bất ngờ, chính xác của tác giả thể hiện cách cảm nhận thiên nhiên mang đặc trưng tư duy trẻ thơ hồn nhiên, tươi mới, sinh động.

4. Bài *Mưa* là văn bản HS tự tìm hiểu theo sự hướng dẫn của GV. GV dành khoảng 15 phút để hướng dẫn theo SGK và phần gợi ý dưới đây. Tiết học tuần sau, GV cần kiểm tra việc tự học bài này của HS.

III – HƯỚNG DẪN HỌC SINH TỰ HỌC

1. Đọc và tìm hiểu chung về bài thơ.

– Tìm hiểu về thể thơ, nhịp điệu của bài thơ : nhận xét về số chữ trong các dòng thơ và nhịp điệu của bài thơ có gì đặc biệt.

Trong bài *Mưa*, tác giả sử dụng thể thơ tự do với những câu thơ ngắn chỉ từ một đến bốn chữ (phần lớn là hai chữ) cùng với nhịp nhanh, dồn dập và những động từ chỉ hoạt động khẩn trương đã góp phần quan trọng diễn tả nhịp nhanh và mạnh theo từng đợt dồn dập của cơn mưa rào mùa hè.

– Trình tự miêu tả trong bài thơ : Cơn mưa được miêu tả theo trình tự thời gian và qua các trạng thái, hoạt động của các sự vật và loài vật, từ lúc sắp mưa đến trong cơn mưa. GV nêu câu hỏi 1 ở SGK để HS phát hiện trình tự miêu tả trong bài thơ.

+ Từ câu đầu đến "Đầu tròn /Trọc lóc" là quang cảnh lúc sắp mưa với những hoạt động, trạng thái khẩn trương, vội vã của cây cối và loài vật.

+ Từ "Chớp /Rạch ngang trời" đến "Cây lá hả hê" là cảnh trong cơn mưa. Bốn dòng cuối bài thơ làm nổi bật hình ảnh con người giữa cảnh dữ dội của cơn mưa.

Điều đáng chú ý trong việc miêu tả cơn mưa là bài thơ không chỉ tả trực tiếp cơn mưa với sấm, chớp, nước mưa, v.v... mà còn tập trung miêu tả hoạt động và trạng thái của các loài vật, cây cối, con người trước và trong cơn mưa. Chính qua những trạng thái hoạt động này mà người đọc nhận ra được cảnh tượng cụ thể và tác động của cơn mưa đến toàn bộ cảnh vật trên mặt đất.

2. Tìm hiểu và phân tích nghệ thuật miêu tả thiên nhiên trong bài thơ.

GV dựa vào câu hỏi 2 và 3 trong SGK để hướng dẫn HS tìm hiểu và phân tích nét đặc sắc trong nghệ thuật miêu tả của bài thơ.

– Bức tranh cơn mưa rào được miêu tả qua hàng loạt hình ảnh, chi tiết về hình dáng, động tác, hoạt động của nhiều cảnh vật, loài vật trước và trong cơn mưa ; được quan sát, cảm nhận bằng mắt và tâm hồn hồn nhiên, tinh tế rất trẻ thơ và độc đáo cùng với sự tưởng tượng, liên tưởng phong phú, mạnh mẽ của tác giả. Tìm dẫn chứng và phân tích một số ví dụ : "Cỏ gà rung tai/Nghe/Bụi tre/Tần

ngân/Gõ tóc". Từ hình dáng của cây cỏ gà và động tác rung rinh của nó trong cơn gió mà tác giả hình dung ra như cái tai cỏ gà rung lên để nghe ; còn những cành tre và lá tre bị gió thổi mạnh thì được hình dung như mớ tóc của bụi tre đang gõ rối. Có thể phân tích thêm một số hình ảnh khác như : "Ông trời/Mặc áo giáp đen /Ra trận", "Sấm/Ghé xuống sân/Khánh khách/Cười".

– Một nét đặc sắc nổi bật trong nghệ thuật miêu tả của bài thơ là phép nhân hoá được sử dụng rộng rãi và rất chính xác. GV cho HS thống kê các trường hợp dùng phép nhân hoá trong bài thơ và phân tích giá trị của một số trường hợp tiêu biểu. Ví dụ : "Ông trời/Mặc áo giáp đen/Ra trận/Muôn nghìn cây mía/Múa gươm/Kiến/Hành quân/Đầy đường" – những hình ảnh nhân hoá đã tạo nên cảnh tượng một cuộc ra trận dữ dội với khí thế mạnh mẽ, khẩn trương. "Ông trời/Mặc áo giáp đen" là cảnh những đám mây đen che phủ cả bầu trời như một lớp áo giáp của một dũng tướng ra trận. Còn "Muôn nghìn cây mía" lá nhọn, sắc, quay cuồng trong gió được hình dung như những lưỡi gươm khua lên trong tay các chiến sĩ của một đội quân đông đảo ; kiến đi từng đàn vội vã và có hàng lối như một đoàn quân đang hành quân khẩn trương.

Phép nhân hoá ở đây được sử dụng thành công là nhờ sự quan sát tinh nhạy cùng với sức tưởng tượng và khả năng liên tưởng mạnh mẽ của nhà thơ.

3. Tìm hiểu hình ảnh con người ở đoạn cuối bài thơ.

HS dựa vào câu hỏi 4 trong SGK để tìm hiểu nội dung này.

– Hình ảnh con người ở đây là người cha đi cày về (một công việc bình thường và quen thuộc ở làng quê) đã hiện lên nổi bật với dáng vẻ lớn lao, vững vàng giữa khung cảnh thiên nhiên dữ dội đầy sấm, chớp của trận mưa.

– Hình ảnh này được xây dựng theo lối ẩn dụ khoa trương. Người cha đi cày về dưới trời mưa đã được tác giả nhìn như là "Đội sấm/Đội chớp/Đội cả trời mưa...". Nhờ thế, các câu thơ này đã dựng lên được hình ảnh con người có tầm vóc lớn lao và tư thế hiên ngang, sức mạnh to lớn có thể sánh với thiên nhiên vũ trụ.

4. Tổng kết về giá trị nội dung và nghệ thuật của bài thơ.

Bài thơ đã miêu tả chính xác và sinh động cảnh tượng cơn mưa rào ở làng quê qua những hoạt động và trạng thái của nhiều cảnh vật, loài vật trước và trong cơn mưa.

Bài thơ sử dụng thể thơ tự do với các câu thơ ngắn, nhịp nhanh và dồn dập, sử dụng rộng rãi phép nhân hoá, thể hiện tài năng quan sát và miêu tả tinh tế, năng lực liên tưởng, tưởng tượng phong phú của tác giả. Cách cảm nhận thiên nhiên ở bài thơ vừa hồn nhiên vừa sâu sắc.